

Innvandrere på flyttefot i Norge

Andelen innvandrere som ankommer Oslo direkte, har avtatt i mange år. Dette har blitt kompensert ved at flere flytter til hovedstaden etter å ha bodd andre steder først. Men også videreflyttingene til Oslo går nå tilbake og innvandrere ser ut til i større grad enn tidligere å slå rot andre steder. Det framtidige bosettingsmønsteret for innvandrere er avhengig av hvilke innvandrergupper som vil komme.

Kjetil Sørli

Ut fra befolkningsstatistikken har vi god oversikt over hvor i Norge ulike innvandrergupper er bosatt. Gjennom flyttestatistikken vet vi også hvor i landet de ankommer. Det vi imidlertid har visst mindre om, er hvordan bosettingsmønsteret påvirkes av innvandrernes innenlandske flyttinger, og av at de eventuelt forlater landet igjen. Hvordan har politikken med utplassering av flyktninger og asylsøkere egentlig virket?

I denne artikkelen oppsummeres noen hovedresultater fra en analyse, kalt "Innvandrerens flytting etter ankomst", utført i samarbeid mellom Norsk institutt for by- og regionforskning og Statistisk sentralbyrå, og finansiert fra Norges forskningsråd¹. Denne undersøkelsen er den første i sitt slag. Ettersom 40 prosent av alle landets innvandrere siden sist på 1970-tallet til enhver tid har bodd i Oslo, konsentreres oppmerksomheten om hovedstaden. Fem hovedtemaer er belyst (jf. disposisjonen av artikkelens fem hoveddeler):

- *Innvandrerens ankomststedsmonster:* Med dette menes innvandrernes

første registrerte bostedskommune.

- *Bofasthet:* I hvilken grad blir innvandrerne boende i de kommunene de ankommer?
- *Oslo-tilflytting:* Hvor sterk er tendensen til å flytte til Oslo, gitt at man ankom et annet sted først?
- *Innvandrerens bosettingsmønster:* Her siktes det til mønsteret slik det stabiliserer seg etter at de fleste videreflyttingene etter 3-4 år er unnagjort.
- *Gjenutvandring:* Hvor sterk er tendensen til å forlate landet igjen, etter ulik oppholdstid?

Alle disse temaene er undersøkt for utvalgte grupper med ulik opprinnelse (basert på personenes fødeland) - og etter når og hvor ankomsten til Norge fant sted. Andre variable er kjønn og alder ved ankomst. Det er tatt spesielt hensyn til oppholdsvarighet, sett i sammenheng med ankomstalter og ankomstår.

Undersøkelsen

Analysen har utnyttet registrerte flyttemeldinger for alle innvandrere født i perioden 1956-1970, og fulgt dem over en periode på opp til 15 år (Sørli 1994). Samtlige innvandrere fra 15 årskull er med i undersøkelsen. Alle innvandrere født i perioden 1956-1970 er fulgt fra de ankom landet en gang i perioden 1976-1990, og fulgt til de enten hadde gjenutvandret eller var bosatt i landet ved utgangen av 1991.

Undersøkelsen konsentrerer seg om unge voksne, ankommet landet i alder mellom 6 og 34 år, og i alder 21-35 år i 1991. Sterkest vekt er det lagt på innvandrere som ankom omkring 20-årsalderen. Alle 20-åringene som kom til landet i perioden 1976-1990 inngår.

Totalt omfatter undersøkelsen litt over 92 000 personer. Nærmere 33 000 av disse hadde opprinnelse i den tredje verden. Av de 92 000 bodde 54 000 fortsatt i landet ved utgangen av 1991. Av de 33 000 fra den tredje verden bodde hele 29 000 i landet ved slutten av perioden. Svært mange av dem hadde ankommet sent i perioden, dvs. på annen del av 1980-tallet.

Inndelinger

Undersøkelsen skiller mellom 14 innvandrergupper, hvorav halvparten fra den tredje verden: afrikanere, sør-amerikanere og fem grupper av asiater. Disse består av folk fra fire utskilte land, dvs. Pakistan, Vietnam, Iran og Sri Lanka pluss en restgruppe. Innvandrerne fra den tredje verden har fått mer oppmerksomhet i undersøkelsen enn de øvrige.

I undersøkelsen har Norge blitt delt i åtte soner. For disse registreres ankomststed og -år, innenlandsk flytting og påfølgende bosetting. Oslo utgjør en egen sone og står med sitt høye innvandrerinnslag i en særstilling. De øvrige sonene er landsdelene, bortsett fra at Østlandet er delt i Oslos næromland (avgrenset til de kommunene rundt Oslo som fikk høyeste sentralitetskode i Standard for kommuneklassifisering fra 1985) og det øvrige, og at Rogaland er utskilt som egen sone fra Agder/Rogaland. Det siste skyldes de mange oljearbeiderne i fylket.

For hvert tema har vi vært spesielt opptatt av å se etter om de observerte mønstrene er i ferd med å endres. Oppholdsvarighet er en viktig variabel når endringer skal fanges opp.

Ettersom innvandringsårsak på det tidspunktet analysen ble gjennomført ikke var knyttet til flytteregistreringene i Statistisk sentralbyrå, mangler opplysninger om dette.

Relativt færre innvandrere fra den tredje verden ankommer Oslo direkte

Vi tar utgangspunkt i innvandrernes ankomststed i landet, og ser på hvordan ankomstene fordeler seg. Mens omtrent halvparten av alle innvandrere til landet fra den tredje verden ankom direkte til Oslo midt på 1970-tallet, gjaldt dette bare hver fjerde mann og ikke fullt hver tredje kvinne på slutten av 1980-tallet. Dette er et utslag av forsøket med styrt utplasseringspolitikk overfor asylsøkere, som for alvor startet i 1987.

Når flere kvinner enn menn rundt 1990 har ankommet Oslo, har det en sammenheng med at færre kvinner enn menn kom som flyktninger og asylsøkere. En større andel av kvinne-

ne kommer gjerne i forbindelse med familiegjennforening.

Andelen som ankom Oslo fra den tredje verden, er for perioden 1976-1990 som helhet ikke høyere enn ankomstandelen til Oslo av skandinaver i samme tidsrom. Fra Vest-Europa ellers og fra USA har ankomstandelen til Oslo vært lavere. Folk fra den tredje verden har altså blitt "normalstilt" av den sterke reduksjonen i ankomstene til Oslo.

Det har imidlertid gjennom hele perioden vært store forskjeller i ankomststedsmonster de ulike opprinnelsesgrupper imellom. Perioden sett under ett, er det blant enkeltlandsgruppene bare pakistanere, og som representanter for en verdensdel, bare afrikanere som har høyere ankomstandel til Oslo enn skandinaver. Av de utvalgte gruppene fra den tredje verden har iranere den laveste ankomstandel til Oslo.

Bofastheten høyere for kvinner enn for menn

Kvinner fra den tredje verden har betydelig høyere bofasthet i ankomstkommunen enn menn, uavhengig av hvor i landet de ankommer. Dette

skyldes at familiegjennforeninger i mange tilfeller finner sted først etter at mannen har flyttet fra den kommunen han opprinnelig ankom. Først etter ti års opphold i landet utjevnes denne kjønnsforskjellen. Vel 40 prosent av begge kjønn er etter så lang tid fortsatt å finne i ankomstkommunen.

Bofastheten for kvinner fra den tredje verden sett under ett har i første oppholdsår vært i nærheten av 75 prosent for hele 15-årsperioden. For menn har den, i takt med endringer i utplasseringspolitikken, dalt fra et nivå i underkant av dette og ned til 57 prosent. Dette er en enorm forskjell mellom kjønnene.

For menn fra den tredje verden stabiliserer bofastheten seg på et nivå litt over 40 prosent allerede etter 3-4 års opphold. Kvinner ankommet i samme delperioder har brukt lengre tid på å flytte videre. Etter sju år var fortsatt halvparten av dem å finne i ankomstkommunene sine.

Afrikanske kvinner og pakistanske menn oppviser høyest bofasthet blant dem med mange års opphold, lavest har kvinner fra Iran og menn fra Sri Lanka.

For de fleste grupper er bofastheten høyere i Oslo enn andre steder. Her kommer tidsaspektet inn: Jo lengre tid en innvandrerguppe har vært i landet, desto større andel med samme opprinnelse har senere hatt Oslo som ankomststed, og desto større har bofastheten for gruppen totalt blitt. Dette gir seg imidlertid bare tydelig utslag for menn. For kvinner er bofastheten for mange grupper mindre avhengig av ankomststed i Norge.

Bofastheten er avtakende etter ankomstår for dem som ankom landet mellom 1982 og 1987. For dem som

kom senere, er den totalt sett klart økende for kvinner.

Blant innvandrere fra Vest-Europa utenom Norden stabiliserer bofasthet i ankomstkommune seg i det lange løp på omtrent 15 prosent, for folk fra Norden nær 10 prosent og lavere for kvinner enn for menn. Også for innvandrere fra USA er bofastheten nær 10 prosent etter 10 år eller mer, men for disse noe høyere for kvinner enn for menn. Skandinaviske kvinner og nordamerikanske menn er altså de minst bofaste av alle innvandrere.

Videreflyttingene til Oslo later til å være på vei ned

Videreflyttingen mot Oslo har det meste av perioden økt, i takt med at andelen ankommet direkte til hovedstaden har sunket. I tråd med dette,

er utslaget sterkest for menn. 18 prosent av mennene og 15 prosent av kvinnene fra den tredje verden som ankom Norge utenfor Oslo på slutten av 1970-tallet, flyttet til hovedstaden innen 10 år.

Var ankomststedet på Østlandet, var sannsynligheten for å ha flyttet til Oslo 20-25 prosent. Bare fra Rogaland, og for kvinner ankommet Trøndelag, var videreflyttingen til Oslo i gjennomsnitt så liten som 5 prosent eller lavere.

For folk fra den tredje verden som ankom Norge utenfor Oslo før 1985, var videreflyttingen til hovedstaden etter sju års opphold i landet 21 prosent for menn og sterkt økende, og 14 prosent for kvinner og stabilisert på dette nivået.

For dem som ankom mellom 1985 og 1988, var andelen som hadde flyttet til Oslo etter bare 4 år allerede omtrent like høy, og nå også økende for kvinnegruppen som helhet. Det meste av økningen skriver seg imidlertid fra en høy og økende Oslo-tilflytting av kvinner fra Sri Lanka. Omtrent hver tredje av begge kjønn som ankom utenfor Oslo, hadde flyttet til byen innen 4 års opphold i landet. Dette overgås bare av menn fra Pakistan, som har en Oslo-tilflytting på 40 prosent. Lavest Oslo-tilflytting har søramerikanere og vietnamesere, med kun 6-7 prosent innen 4 år.

Som antydnet innledningsvis: Den mest markerte endringen er at tendensen til å flytte til Oslo etter bare ett år, er kraftig nedadgående for alle grupper fra den tredje verden (se tabell 1). Dette gjelder spesielt sterkt for alle som ankom landet i årene 1985-1990, der en ser fall år for år. Sammenlignet med menn som ankom på første del av 1980-tallet, hadde tendensen til å flytte til Oslo i løpet av første oppholdsår gått ned fra 18 til 13 prosent, for kvinner noe svakere, fra 10 til 8 prosent. Dette skjedde altså mens direkteankomstene til Oslo for de fleste av gruppene fortsatte å avta. Vi kan altså ikke tolke dette som en reaksjon på endret ankomstsedsmønster.

Tendensen motvirkes innen 1991 av at menn med rundt 7 års opphold i landet fortsatt økte sin Oslo-tilflytting, og at kvinner med opphold omkring 4 år gjorde det samme. I gruppene finner en ofte personer som ble gjenforenet med hverandre på midten av 1980-tallet. Mennene i disse familiene har vært noen år lenger i landet. Selv om økningen er signifikant, er den ikke kraftig nok til i sum å motvirke reduksjonen i innflytting etter kort oppholdstid i landet, samt Oslos synkende ankomstandel.

Tabell 1: Andel innvandrere fra den tredje verden som flyttet til Oslo i løpet av første oppholdsår i landet, etter kjønn og ankomstsone. Prosent¹

Opprinnelse	Ankomstsone							
	Alle	Det sentrale Østlandet	Resten av landet	Agder	Rogaland	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
Menn								
Afrika	14-	22-	22-	13	3	7	6-	4-
Sør-Amerika	3+	11+	5+	1	2	1	0	9
Asia (rest)	14-	19-	21-	12-	7-	8-	6-	15-
Pakistan	27-	27-	30-	10-	7-	31	16	70
Vietnam	1	3	1	1	0	1	2	-
Sri Lanka	25-	33	34	29-	19	17-	21-	19-
Iran	10+	8+	14+	5	1	7	3	6
Den tredje verden samlet	13-	17-	20-	9-	4-	9-	9-	13
Kvinner								
Afrika	14	19	21	17	2	9	4	9
Sør-Amerika	3	9	2	1	3	1	0	3
Asia (rest)	6-	8	11	9	0	2	4	7-
Pakistan	13	16	19	12	0	10-	0	0
Vietnam	2-	2	1-	3	0	4	1	-
Sri Lanka	22-	49-	49-	31	23-	11-	16-	14-
Iran	10	8-	14	14	3	7	2	9
Den tredje verden samlet	9-	12-	14-	8-	3-	5-	5-	9-

¹ + og - bak tallene betyr: + = andelen har økt, - = andelen har avtatt

Sammenhengen mellom hvor man ankommer og hvor man slår seg ned

Vi kan altså ha sett de første tegn til at Oslo-tilflyttingene kan være i ferd med å avta. Nå i 1995 styrkes dette direkte av statistikkens tale, men da har vi ikke kontrollert for at ulike grupper har ulik oppholdsvarighet bak seg. Men for varigheter utover 3-4 år var hovedbudskapet inntil 1992 som sagt: Jo færre som ankommer Oslo, desto flere er det som flytter dit.

Bosettingsmønsteret for innvandrere fra den tredje verden stabiliserer seg imidlertid ikke før 3-4 år etter ankomst. På undersøkelsestidspunktet var det derfor fortsatt litt tidlig å trekke for sikre konklusjoner. Men også hvis det skulle vise seg å bli et varig trekk, måtte det nødvendigvis slå ut i førsteårsflyttingene først (se også drøftingen i sluttavsnittet).

Viktig å merke seg er: Det er ingen klar sammenheng i retning av at land med lave ankomstandeler i Oslo har høy Oslo-tilflytting, eller omvendt. Sammenheng mellom ankomstandel og andel som senere er bosatt i Oslo gjelder bare utviklingen knyttet til visse opprinnelsesgrupper. Dette innebærer at det ikke går an å trekke generelle slutninger om nye innvandrergupper, hver må studeres for seg.

Dermed er det også klart at sammen-setningen av innvandrerguppene som til enhver tid kommer, er klart bestemmende for hvordan helhetsbildet vil se ut. De mest aktuelle nykommerne er for øyeblikket de ankomne i perioden 1991-1993, dvs. asylsøkere og flyktninger fra det tidligere Jugoslavia. Denne gruppen inngår ikke i analysen som her er gjort.

Som nevnt tidligere: Ankomstandelen til Oslo for innvandrere fra den tredje verden var i gjennomsnitt for begge

kjønn omkring 40 prosent på slutten av 1970-tallet. For alle menn fra den tredje verden sett under ett, som ankom i perioden 1976-1990, har vide-reflyttingen de siste årene ikke fullt ut kompensert for at ankomstandelen senere er gått ned. Andelen som i det lange løp blir bosatt i Oslo, har falt fra omkring 41 til 37 prosent.

Hadde undersøkelsen stoppet bare to år før - ved utgangen av 1989 - hadde vi ikke kunnet påpekt dette i det hele tatt. For kvinner kunne vi fortsatt ikke påpeke et slikt fall i 1991, andelen bosatt i Oslo lå som før på 40 prosent, eller et hakk over. To år etter dette igjen er det imidlertid mulig å se det.

Når vi går inn på de enkelte landegrupper og ser på deres bidrag, og splitter dem opp på ankomsttid og ankomststed, oppdager vi mange motstridende nyanser i bildet. Pakistanere og afrikanere, som har høye andeler med Oslo som ankomststed, bidrar f.eks. nokså mye til at andelen som blir bosatt i Oslo, i det lange løp er blitt lavere for menn. Med vietnameserne er det motsatt. Disse har det hele tiden kommet jevnt få av til Oslo direkte. Men til tross for sin lave Oslo-tilflytting, bidrar de til at andelen vietnamesere bosatt i Oslo blir hevet noe. Spesielt gjelder dette vietnamesiske kvinner ankommet sent i perioden.

Nye innvandrergupper vil lett kunne påvirke et slikt totalbilde. For å utnytte informasjonen som er gitt, og senere oppdatere den, er det nødvendig å se på de enkelte landegruppene for seg, og presentere dem slik det er anvist i rapporten (Sørli 1994).

Kvinnernes flyttmønster og familiegjenforening

Et trekk som går igjen ved flere av spørsmålene i undersøkelsen, er at kvinner etter noen år viser seg å

"overta" de endringstendensene vi først registrerer hos menn. Ikke minst ser man at kvinnernes lavere videreflytting til Oslo etter 4-7 år i landet er økende, men de har også en nedadgående ankomstandel i Oslo og en avtakende bofasthet i ankomstkommunene. Også for gjenutvandring er det en økning.

Alt dette har imidlertid sammenheng med alder ved ankomst: Kvinnene fra den tredje verden som etablerer seg i Norge, ankommer gjennomgående noe senere i livet enn menn som kommer fra de samme landene. Dette er naturlig, når innvandringsårsaken er familiegjenforening. Siden dette er så tydelig i materialet, kan det se ut som om familiegjenforening utgjør en stor årsaksgruppe blant kvinnene i denne unge voksgenerasjonen (i alder 20-35 år i 1991).

Hvis det ovenstående er riktig tolket, betyr det at utviklingen for menn på et gitt tidspunkt, kan gi en pekepinn om den framtidige utviklingen for kvinner. I så fall er dette også et argument som bygger opp under hypotesen om at andelen av unge personer fra den tredje verden bosatt i Oslo, som følge av redusert andel ankommet til Oslo, så vidt er begynt å vise en nedgang som kan vare ved. Kanskje er det helt naturlig at vi finner en slik tendens hos mennene først: For kvinnene kommer den først etter at endringene ved bosettingsmønsteret for mennene deres, som kom tidligere, har festnet seg. Men vi bør kanskje være litt forsiktige med å spå om framtiden. Kanskje vil framtidige unge kvinnelige innvandrere ikke i samme grad komme med familiegjenforening som hovedårsak?

Lav gjenutvandring for de fleste grupper fra den tredje verden

Blant alle fra den tredje verden som kom til Norge i løpet av de første fem

årene av den analyserte tidsperioden, hadde 18 prosent av kvinnene og 12 prosent av mennene gjenutvandret før 1992. Gjenutvandringen varierer imidlertid sterkt fra gruppe til gruppe. Mellom 20 og 30 prosent av afrikanerne og søramerikanerne hadde gjenutvandret etter 7-10 år, menn litt raskere enn kvinner. Det samme gjelder også for asiater utenom de fire landene vi har skilt ut. Gjenutvandringen for menn er for disse gruppene lav, mindre enn 10 prosent etter 10 år eller mer. Kvinner fra Sri Lanka og Iran gjenutvandrer dobbelt så ofte som menn fra de samme landene. Denne kjønnsforskjellen er mindre blant pakistanere og vietnamesere.

Omtrent 6 prosent av alle menn, og 4 prosent av alle kvinner, som ankom på slutten av 1980-tallet, gjenutvandret i løpet av første oppholdsår. For menn har andelen ligget på dette nivået hele tiden, men har nå begynt å vise oppgang, for kvinner har gjenutvandringen etter kort tid dalt til det halve, og fortsetter å falle. Den ulike utviklingen kjønnene imellom skyldes helt klart at innvandringsårsakene er ulike, med fortsatt høye innslag av familiegienforeninger for kvinnene. For menn er årsaken til økende gjenutvandring etter kort tid i landet antakelig de økte vanskelighetene asylsøkere har fått med å skaffe seg oppholdstillatelse.

For innvandrere fra den tredje verden som ankom i perioden 1982-1987 er gjenutvandringen for begge kjønn på vei ned (etter 4 år er den 9 og 11 prosent i gjennomsnitt for hhv. menn og kvinner). Alle grupper i undersøkelsen unntatt pakistanere, vietnamesere og iranere står for denne nedgangen. For de to første, som i stor grad ankom tidligere enn de øvrige, gjelder det samme for gjenutvandring innen 7 og til dels 10 år. Innvandrere fra de fleste land i den tredje verden som ankommer Norge,

blir altså i stadig større grad boende i landet, hvis de ikke flytter ut igjen forholdsvis raskt. Unntaket er søramerikanere (stort sett chilenerne) - for disse er gjenutvandringen etter lang botid økende. Det tyder på at disse har høyere vedvarende "hjemlengsel" i en eller annen form, enn de øvrige.

Mellom 70 og 80 prosent av innvandrerne fra Norden gjenutvandrer i det lange løp, og flere kvinner enn menn. Allerede etter ett år har mer enn halvparten gjenutvandret, og de aller fleste som reiser, gjør det innen 4 år er gått. Tilsvarende tall for Vest-Europa ellers og USA er mellom en tredel og en firedel innen ett år og mellom 50 og 60 prosent etter fire. Deretter gjenutvandrer nordamerikanerne i en grad som etter 10-15 år har ført 80 prosent ut av landet. Omtrent 65 prosent av vesteuropeerne har reist innenfor samme tidsrom.

Oppfølging av undersøkelsen

Som nevnt, er denne undersøkelsen den første i sitt slag. Ved å utnytte variabelen innvandringsgrunn, som nå foreligger fra Statistisk sentralbyrå, kan en oppfølgingsundersøkelse senere kanskje gi mer fyldestgjørende svar på noen av de spørsmålene som her er reist.

En slik undersøkelse ville sikkert også reise nye spørsmål, knyttet til nye årskull og nye innvandrergupper - og deres beveggrunner for å komme til Norge og bli boende på kort eller lang sikt. En oppfølging av undersøkelsen ville også kunne studere grupper som har etablert seg på ulike steder i Norge på en grundigere måte enn det som ble prioritert i denne omgang.

1. Artikkelen bygger på et foredrag fra et seminar om innvandrere, arrangert av Norges forskningsråd, Voksenåsen hotell, 16.-17. februar 1995.

Litteratur

Statistisk sentralbyrå (1985): Standard for kommuneklassifisering. *Standarder for norsk statistikk* 4.

Statistisk sentralbyrå (1994): "Befolkningsstatistikk. Folkemengden etter fødeland". Særtrykk fra *Ukens statistikk* nr. 31/32 1994.

Sørli, Kjetil (1994): *Unge innvandreres flytting i Norge. 15 årskull fulgt fra 1976 til 1991*. NIBR-rapport 1994:5.

Kjetil Sørli er forsker ved Statistisk sentralbyrå og Norsk institutt for by- og regionforskning, NIBR.